

9. Aksjebasert betaling

9.1 Innledning

Flere selskaper velger å supplere de ansattes ordinære lønn med ulike former for kompensasjon knyttet til selskapenes økonomiske utvikling, herunder aksjeoppsjoner. IFRS 2 omhandler alle transaksjoner med eksterne parter med oppgjør i aksjer eller andre egenkapitalinstrumenter (opsjoner og lignende), transaksjoner med kontantoppgjør hvor vederlagets størrelse er basert på verdiutviklingen i en underliggende aksje eller annet egenkapitalinstrument, eller ordninger hvor en av partene har rett til å kreve oppgjør i enten aksjer, andre egenkapitalinstrumenter eller kontanter. Standarden omfatter transaksjoner med alle som leverer tjenester eller varer til selskapet. Dette kan være ulike eksterne leverandører eller ansatte i selskapet.

De tjenester eller varer som leveres til selskapet skal innregnes som en kostnad eller eiendel i regnskapet. Ved innregning av tjenester fra ansatte, dvs. deres arbeidsinnsats, måles verdien av tjenesten basert på virkelig verdi av den aksjebaserte betalingen, for eksempel opsjonen eller aksjen den ansatte tildeles. Når et selskap kjøper tjenester eller varer fra eksterne måles vederlaget basert på virkelig verdi av tjenesten eller varen, så lenge denne kan måles pålitelig.

I denne artikkelen vil vi fokusere på aksjebasert betaling til ansatte. Selv om denne artikkelen særlig omtaler regnskapsføring av ansatteopsjoner, vil omtalen i all hovedsak også være relevant for aksjebasert betaling med oppgjør i andre egenkapitalinstrumenter, som for eksempel i aksjer.

Det sies gjerne at selskaper som tildeler opsjoner til å tegne aksjer som en del av avlønningen til ansatte, oppnår den fordel at selskapet kan avlønne de ansatte uten å måtte avgi kontanter. Dette kan være formålstjenlig for eksempel for oppstartselskaper som forventer å ha begrenset med likviditet i en periode. Den negative effekten eller «kostnaden» ved slike ordninger bæres av investorene ved at de får sine eierposisjoner utvannet. Det er nettopp investorsiden som i sin tid presset på at disse kostnadene skulle fremgå av regnskapet. På den annen side argumenterte mange bedriftsledere sterkt mot at opsjoner til ansatte skulle kostnadsføres. Argumenter som har vært brukt mot at slike transaksjoner skal innebære en regn-

skapsmessig kostnad, har i hovedsak vært at dette ikke er en transaksjon mellom selskapet og de ansatte, men mellom aksjonærene og de ansatte.

Et sentralt formål med artikkelen er å redegjøre for hvordan betingelser i og endring av avtaler om aksjebasert betaling påvirker verdsettelse og innregning i regnskapet.

9.2 Virkeområde og definisjoner

IFRS 2 omhandler aksjebaserte betaling. Dette er transaksjoner hvor selskapet utsteder egenkapitalinstrumenter som vederlag for mottatte varer eller tjenester eller hvor det pådras en forpliktelse som er relatert til verdien av egenkapitalinstrumenter (såkalt aksjebasert betaling med oppgjør i kontanter). Bortsett fra enkelte spesifikke unntak i standarden vil IFRS 2 gjelde for alle transaksjoner hvor selskapet mottar ikke-finansielle eiendeler eller tjenester som vederlag for egenkapitalinstrumenter.

En aksjebasert betaling kan bli gjort opp av et annet konsernselskap (eller en aksjeeier i et konsernselskap) på vegne av det selskapet som mottar eller anskaffer varene eller tjenestene. Kravene i IFRS 2 får også anvendelse for et selskap som mottar varer eller tjenester når et annet selskap i samme konsern (eller en aksjeeier i et konsernselskap) har plikt til å gjøre opp den aksjebaserte betalingen eller har plikt til å gjøre opp en aksjebasert betaling når et annet selskap i samme konsern mottar varene eller tjenestene. Kostnadene relatert til aksjebasert betaling belastes det selskapet som mottar varene eller tjenestene.

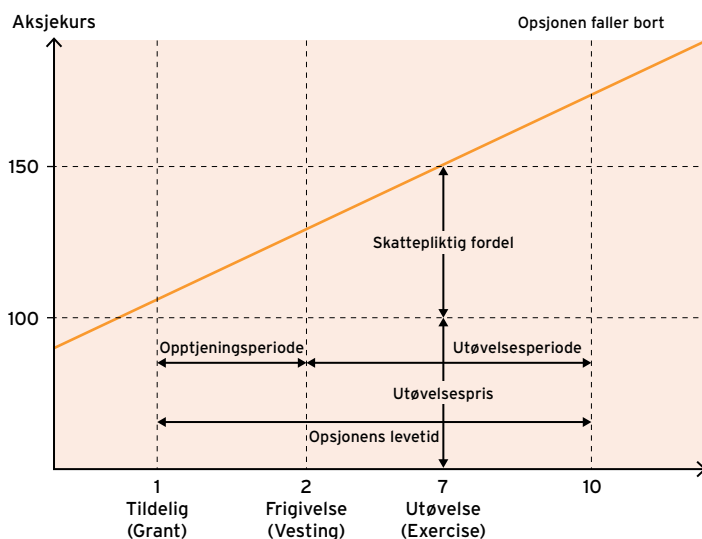
Dersom et selskap pådrar seg en forpliktelse som er fastsatt på grunnlag av andre faktorer enn virkelig verdi av selskapets egenkapitalinstrumenter, og oppgjøret er i kontanter, faller forpliktelsen utenfor virkeområdet til IFRS 2. For eksempel vil en avtale om kontantbonus til en ansatt, hvor størrelsen på bonusutbetalingen er basert på regnskapsmessige resultater, være utenfor virkeområdet til IFRS 2. En slik bonusavtale vil være innenfor virkeområdet til IAS 19.

En transaksjon med en ansatt eller en annen part i dennes egenskap som aksjonær i selskapet anses ikke som aksjebasert betaling. Dersom et selskap for eksempel gir alle innehaverne av en bestemt aksjeklasse rett til å anskaffe flere aksjer til en kurs som er lavere enn virkelig verdi og en ansatt får en slik rett fordi vedkommende er eier av slike aksjer, er ikke det å få eller å utøve denne retten underlagt kravene i IFRS 2.

IFRS 2 gjelder ikke aksjebasert betaling knyttet til kjøp av finansielle eiendeler innenfor virkeområdet til IAS 32 eller IFRS 9 (IFRS 2.6). Tilsvarende omfatter ikke IFRS 2 egenkapitalinstrumenter utstedt i en virksomhetssammenslutning

i bytte mot kontroll over det overtatte selskapet. IFRS 3 gir veiledning om hvorvidt egenkapitalinstrumenter som er utstedt ved en virksomhetssammenslutning, er en del av overført vederlag i bytte for kontroll over det overtatte selskapet eller er en motytelse for fortsatt tjeneste som innregnes i perioden etter virksomhetssammenslutningen og derfor faller inn under virkeområdet til IFRS 2. Egenkapitalinstrumenter som er tildelt ansatte i det overtatte selskapet i deres egenkap som ansatte, for eksempel mot fortsatt levering av tjenester etter oppkjøpet, omfattes imidlertid av IFRS 2. Tilsvarende skal oppsigelse, utskiftning eller annen endring av en avtale om aksjebasert betaling på grunn av en virksomhetssammenslutning eller annen omstrukturering av egenkapital regnskapsføres i samsvar med IFRS 2.

Figur 9.1 under illustrerer enkelte viktige begreper knyttet til aksjebasert betaling. Disse begrepene er viktige for å redegjøre for sentrale forhold som påvirker verdsettelse og måling og vil bli benyttet videre i artikkelen og forklares under figur 9.1.

Figur 9.1 Viktige begreper knyttet til opsjonsordninger.

Tildelingstidspunkt («grant date»): Dette er det tidspunktet opsjonsordningen er vedtatt etablert og meddelt motparten (for eksempel de ansatte). Dersom vedtaket følger etter opprinnelig kommunikasjon av ordningen til motparten, og det er gjort endringer i betingelser i vedtaket, er tildelingstidspunktet den dagen de nye betingelsene kommuniseres til motparten. På dette tidspunktet er det etablert en felles forståelse av ordningen.

Innvinning («vesting»): Dette tilsvarer det tidspunktet betingelsene for å utøve opsjonen er oppfylt.

Innvinningsbetingelser («vesting conditions»): Dette er betingelser som avgjør om selskapet mottar de tjenestene som gir motparten rett til betaling, enten i form av egenkapitalinstrumenter eller kontanter, i en avtale om aksjebasert betaling. Innvinningsbetingelser er enten tjenestebetingelser («service conditions») eller inntjeningsbetingelser («performance conditions»). *Tjenestebetingelser* er krav om at motparten må levere sine tjenester i en nærmere angitt periode, eksempelvis gjennom krav om ansettelsestid. *Inntjeningsbetingelser* er krav om at motparten både må fullføre en nærmere angitt tjenesteperiode og at spesifiserte *inntjeningsmål* må oppfylles. Et eksempel på dette er krav om en definert økning i selskapets fortjeneste i en nærmere angitt periode kombinert med krav om at den ansatte leverer sine tjenester ut perioden. For at et inntjeningsmål sammen med en nærmere angitt tjenesteperiode skal betraktes som en inntjeningsbetingelse, skal inntjeningsmålet defineres ut fra selskapets (inkludert selskap innen samme konsern) egen virksomhet, eller verdien av selskapets egenkapitalinstrumenter. Inntjeningsmålet kan være knyttet enten til selskapets prestasjoner som helhet, en avdeling eller den ansattes egne prestasjoner.

Innvinningsbetingelser vil alltid innebære et krav om fremtidig tjenestetid (tjenestebetingelser). Dersom det ikke er knyttet betingelser om fremtidig tjenestetid, skal verdien av opsjonene kostnadsføres umiddelbart på tildelingstidspunktet. Innvinningsbetingelser, bortsett fra markedsbetingelser, skal ikke hensyntas ved estimering av den virkelige verdien av aksjene eller aksjeopsjonene på måletidspunktet, men hensyntas i stedet ved estimeringen av antallet egenkapitalinstrumenter som forventes innvunnet.

Markedsbetingelser («market conditions»): IFRS 2 definerer en markedsbetingelse som en betingelse som utøvelseskursen, innvinning eller utøvelse, er betinget av, og som er relatert til selskapets aksjekurs. Markedsbetingelser kan for eksempel være at de ansatte innvinner rett til opsjonene bare hvis den underliggende aksjekursen når et gitt nivå (som ikke nødvendigvis er det samme som utøvelseskursen), eller at den underliggende aksjen må ha en gitt utvikling i forhold til en aksjeindeks hvor selskapets aksje inngår. En markedsbetingelse vurderes i verdsettelsen og i enkelte tilfeller ved fastsettelse av innvinningsperioden. Ettersom slike betingelser vurderes i verdimålingen, skal kostnadsføringen av opsjonene gjennomføres uavhengig av om betingelsene til slutt faktisk oppnås eller ikke.

Det tas ikke hensyn til etterfølgende endringer med hensyn til markedsbetingelser, med mindre opsjonsordningen er klassifisert som kontantbasert.

Ikke-innvinningsbetingelser («non-vesting conditions»): Dette begrepet er ikke definert i IFRS 2, men brukes for å beskrive betingelser som hverken er en tjenestebetingelse eller en innvinningsbetingelse. Ikke-innvinningsbetingelser skal hensyntas i verdsettelsen av opsjonene. Et eksempel på ikke-innvinningsbetingelser er betingelser knyttet til selskapets resultatutvikling, omsetning eller produserte enheter, ubetinget av fremtidig ansettelsesperiode. Et annet eksempel er betingelser om gjennomføring av en børsnotering, salg av virksomheten, eller krav om at selskapets aksje har en avkastning som minst tilsvarende en aksjeindeks hvor selskapets aksje ikke inngår. Dersom slike betingelser betinger fremtidig ansettelsesperiode, vil det være å betrakte som en inntjeningsbetingelse som skal tas i betraktning ved periodiseringen av kostnaden, og ikke verdimålingen av opsjonen.

Betingelser som ikke er direkte relatert til selskapets prestasjoner, er også ikke-innvinningsbetingelser. IFRS 2 gir følgende eksempler på slike ikke-innvinningsbetingelser:

- Krav om fast månedlig sparing i innvinningsperioden
- Krav om at en råvareindeks når et definert nivå
- Begrensninger knyttet til omsetning av opsjoner som er innvunnet, eller en avtale om ikke å inngå arbeidsforhold med en konkurrent

Innvinningsperiode («vesting period»): Perioden mellom tildeling og innvinning.

Utøvelse («exercise»): Opsjonen utøves når innehaveren av opsjonen velger å anvende den, ved å betale utøvelsesprisen og overta det avtalte antallet aksjer.

Utøvelsesperiode: Dette er det tidsrommet innehaveren av en opsjon kan velge å utøve opsjonen. Utøvelsesperioden kan avhengig av avtalen være en fast dag, eller det kan være en periode fra innvinningstidspunktet og frem til bortfall av opsjonen hvor de ansatte når som helst kan velge å utøve opsjonene.

9.3 Innregning

IFRS 2 krever at virkningen av avtaler om aksjebasert betaling presenteres i resultatregnskapet og balansen (IFRS 2.1). Avtaler om aksjebasert betaling skal innregnes på det tidspunkt selskapet mottar varene eller tjenestene. Varene eller tjenestene som mottas, innregnes til virkelig verdi som en eiendel eller kostnad basert på den relevante IFRS-standarden.

Å regnskapsføre avtaler om aksjebaserte betalingstransaksjoner er ofte en krevende prosess, og innebærer gjerne komplekse vurderinger og flere usikre estimater. Ulike avtaler skal behandles ulikt i IFRS 2, for eksempel er oppgjørsform avgjø-

rende for hvordan en avtale om aksjebasert betaling skal innregnes og måles. Oppgjør i egenkapitalinstrumenter medfører at transaksjonen innregnes som innskudd av egenkapital. Ved kontantoppgjør innregnes transaksjonen som en forpliktelse.

I enkelte land, som i Norge, er selskapet etter lovgivningen ansvarlig for skattetrekk og innbetaling av inntektsskatt for den ansatte. Aksjebaserte betalingsordninger i slike land kan innebære et såkalt nettooppgjør i aksjer, som betyr at selskapet holder tilbake et antall aksjer til en verdi som tilsvarende skattetrekket. Et alternativ for den ansatte for å finansiere ekstra skattetrekk, ville vært å selge et tilsvarende antall aksjer. Slike ordninger regnskapsføres som egenkapitalbaserte i sin helhet dersom ordningen for øvrig er egenkapitalbasert.

Kriteriene som avgjør om en transaksjon skal klassifiseres som egenkapital eller forpliktelse er noe forskjellige fra kriteriene i IAS 32 (IFRS 2.BC110). Enhver ordning hvor oppgjør skjer i egenkapitalinstrumenter vil klassifiseres som egenkapitalbasert under IFRS 2. Dermed vil en aksjebasert betalingsordning til en ansatt, hvor oppgjøret skjer i et variabelt antall aksjer, klassifiseres som egenkapitalbasert under IFRS 2, selv om en slik kontrakt ikke hadde oppfylt egenkapitaldefinisjonen i IAS 32. Selv om reglene for klassifisering er ulike mellom IFRS 2 på den ene siden og IAS 32 og IFRS 9 på den andre, anvendes måleregulene for egenkapital og gjeldsinstrumenter i IAS 32 og IFRS 9 også under IFRS 2. Når det gjelder innregning av kostnaden legges det til grunn en lineær metode med periodisering av kostnaden over innvinningsperioden.

Ulik innregning av aksjebasert betaling med oppgjør i egenkapital og kontanter innebærer at en aksjebasert betaling som har lik verdi for mottaker kan ha ulik resultat effekt og presenteres forskjellig i selskapets balanse. Dersom avlønningen klassifiseres som egenkapitalbasert og avlønningen innvinnes, er det verdien på tildelingstidspunktet som avgjør størrelsen på resultat effekten. Verdien av opsjonsordninger fastsettes på tildelingstidspunktet, og kun dette tidspunktet. Dette innebærer at aksjebasert betaling med oppgjør i egenkapitalinstrumenter som til slutt ikke har noen verdi for den ansatte like fullt skal resultatføres. Aksjebasert betaling som gjøres opp i kontanter reflekteres til virkelig verdi på balansedagen og samlet resultat effekt vil være lik mottakers gevinst på utøvelsetidspunktet.

Som diskutert ovenfor skal betingelser knyttet til hvorvidt en opsjonsrettighet kan utøves, enten tas i betraktning ved verdsettelsen, i periodiseringen av kostnaden, eller – for markedsbetingelser – både i verdsettelsen og i periodiseringen. Innvinningsbetingelser, altså tjenestebetingelser og inntjeningsbetingelser, samt markedsbetingelser i kombinasjon med tjenestebetingelser, definerer perioden den ansatte innvinner rett til å motta aksjeopsjonen (innvinningsperioden). Ikke-innvinningsbetingelser hensyntas utelukkende i verdsettelsen og kan også medføre at en ordning anses kansellert dersom den ansatte selv kontrollerer hvorvidt en ikke-innvinningsbetingelse innfris.

Et enkelt eksempel er en aksjebasert betalingsordning som krever at den ansatte blir i selskapet i en definert tjenesteperiode for at avtalen om aksjebasert betaling innvinnes. I dette tilfellet periodiseres kostnaden over denne tjenesteperioden. Et annet eksempel er en aksjebasert betaling som i tillegg til å ha en definert tjenesteperiode også har en definert inntjeningsbetingelse, for eksempel en definert økning i EBITDA. I dette tilfellet periodiseres kostnaden over estimert tid frem til inntjeningsbetingelsen innfris. Dette estimatet oppdateres løpende og påvirker kostnad som skal innregnes i perioden tilsvarende.

Markedsbetingelser hensyntas i verdsettelsen. Som diskutert i kapittel 9.2 kan den aksjebaserte betalingen, som følge av en markedsbetingelse, ha en ikke-fastsatt innvinningsperiode. Et eksempel på dette er at i tillegg til en definert tjenesteperiode må selskapets aksjekurs nå et definert nivå for at den aksjebaserte betalingen innvinnes. Perioden frem til denne aksjekursen oppnås må estimeres og kostnaden periodiseres over denne perioden. Estimatet på innvinningsperioden må samsvare med det estimatet som er benyttet i verdsettelsen på tildelingstidspunktet og skal ikke endres etter dette. Dersom faktisk innvinningsperiode viser seg å bli lengre enn det som opprinnelig er estimert skal kostnadsføring skje fullt ut for alle ansatte som oppfyller kravet til estimert innvinningsperiode. IFRS 2 omtaler ikke situasjoner hvor en markedsbetingelse som påvirker innvinningsperioden oppfylles tidligere enn estimert, men det legges da normalt til grunn at resterende kostnad skal tas umiddelbart, altså at kostnadsføringen akselereres. Dersom for eksempel markedsbetingelsen er at aksjekursen skal være på et definert nivå om 3 år, har avtalen om aksjebasert betaling en definert innvinningsperiode. Siden markedsbetingelsen er hensyntatt i verdsettelsen anses ordningen som innvunnet selv om den til slutt faktisk ikke innvinnes.

Tabell 9.1 Tabellen illustrerer hvordan tjenestebetingelser, inntjeningsbetingelser, markedsbetingelser og ikke-innvinningsbetingelser kan påvirke innregning og måling av aksjebasert betaling.

Betingelse	Verdsettelse	Periodisering av kostnad	Antall instrumenter som innregnes	Kansellering
Tjenestebetingelse		✓	✓	
Inntjeningsbetingelse		✓	✓	
Markedsbetingelse	✓	✓		
Ikke-innvinningsbetingelse	✓			✓

I IFRS 2 legges det opp til at verdien av tildelte aksjeopsjoner skal innregnes over innvinningsperioden. For aksjebasert betaling med oppgjør i egenkapitalinstrumenter er det verdien av aksjeopsjonen målt på tildelingstidspunktet som periodiseres over innvinningsperioden. For aksjebasert betaling som gjøres opp i kontanter

beregnes derimot virkelig verdi ved hver balansedag og akkumulert kostnadsført beløp over innvinningsperioden er basert på virkelig verdi av forpliktelsen målt på balansedagen, justert for gjenværende innvinningsperiode.

Estimat på antall opsjoner som forventes innvunnet, oppdateres ved hver regnskapsavleggelse. På denne bakgrunn er det ved anvendelsen av IFRS 2 sentralt å ha klart hvorvidt det skal tas hensyn til ulike betingelser ved verdsettelsen av opsjonene eller ved innregningen av kostnaden (periodiseringen).

Kostnadsføring av aksjebasert betaling skal kun skje i de tilfeller opsjonen faktisk er innvunnet.

Teorieksempel 9.1: Aksjeopsjon

En aksjeopsjon som skal gjøres opp i aksjer: Den akkumulerte regnskapsmessige kostnaden blir verdi per opsjon (P) multiplisert med antall opsjoner som faktisk innvinnes (Q). P justeres ikke i etterfølgende perioder, mens estimatet på Q oppdateres løpende.

Anta at et selskap deler ut 100 opsjoner og at hver opsjon på tildelingstidspunktet har en verdi på 30. Det forventes i utgangspunktet at alle de tildelte opsjonene innvinnes, og kostnadsføringen baseres på dette, noe som gir en total kostnad på 3 000. Senere viser det seg at 20 ansatte slutter og at kun 80 av totalt 100 opsjoner innvinnes. Kostnadsføringen endres da til $80 \times 30 = 2\,400$.

Dersom en ikke-innvinningsbetingelse ikke oppfylles, skal dette i gitte tilfeller regnskapsmessig behandles som en kansellering. Vi kommer tilbake til dette i kapitlet om kansellering av opsjonsordninger med oppgjør i aksjer.

9.4 Måling

Målegrunnlaget avhenger av hvem som er selskapets motpart i transaksjonen. Hovedregelen i standarden er at målegrunnlaget er den virkelige verdien av mottatte eiendeler og tjenester. For transaksjoner med ansatte er målegrunnlaget imidlertid den virkelige verdien av de tildelte egenkapitalinstrumenter, eventuelt virkelig verdi av underliggende aksjeopsjon for ordninger som gjøres opp i kontanter. Bakgrunnen for dette er at det normalt er vanskelig å måle verdien av de tjenestene de ansatte leverer til selskapet.

Aksjebasert betaling til eksterne parter som leverer tjenester som i innhold tilsvarer det en ansatt ville ha gjort, for eksempel innleide vikarer eller konsulenter som utfører operative oppgaver for selskapet, behandles regnskapsmessig som aksjebasert betaling til ansatte. Dette innebærer at en måler verdien av den leverte tjenesten basert på verdien av egenkapitalinstrumentet og ikke levert tjeneste.

I ordninger hvor oppgjør skjer i, eller basert på, aksjer, er det aksjene som verdsettes direkte på grunnlag av markedsprisen for aksjene på tildelingstids-

punktet (IFRS 2.B2). Er oppgjøret i, eller basert på, opsjoner eller andre egenkapitalinstrumenter, vil verdsettelsen være mer krevende. Ansatteopsjoner skiller seg ofte fra ordinære opsjoner på en del områder. Dette vil kunne få betydning for verdsettelsen. Ansatteopsjoner kan som regel ikke utøves før bestemte betingelser knyttet til ansettelsesforholdet er oppfylt (innvinning), de kan ikke omsettes, og de må ofte utøves, eller går tapt, dersom den ansatte slutter i selskapet.

Å verdsette en avtale om aksjebasert betaling er krevende, både med tanke på hvilke avtalevilkår som skal tas i betraktning ved verdsettelsen og bruken av opsjonsprisinde modeller ved ansatteopsjoner. For nye avtalevilkår eller nye avtaler må det vurderes hvorvidt en har endret en eksisterende avtale, erstattet en tidligere avtale med en ny eller inngått en ny avtale uavhengig av tidligere avtaler. Ulikt utfall i en slik vurdering kan gi store utslag med ulike regnskapsmessige konsekvenser.

Det er i IFRS 2 ikke angitt hvilke modeller som skal benyttes for verdsettelsen, men det er forutsatt at verdimålingen gjøres med utgangspunkt i anerkjente opsjonsprisinde modeller som anvendes i praksis. Hovedprinsippet er at opsjonen skal verdsettes til det den ville blitt solgt for i et velfungerende opsjonsmarked, hensyntatt alle betingelsene i opsjonen (IFRS 2.19). Virkelig verdi, slik det er brukt i IFRS 2, har et noe annet innhold enn virkelig verdi som definert i IFRS 13. Avtaler som er innenfor virkeområdet til IFRS 2, er derfor utenfor virkeområdet til IFRS 13 (IFRS 2.6A).

En aksjeopsjons verdi består av egenverdi og tidsverdi. Den gevinsten som oppnås ved å utøve en opsjon på et gitt tidspunkt, betegnes opsjonens egenverdi. For en kjøpsopsjon er egenverdien differansen mellom kursen på den underliggende aksjen og utøvelseskursen. Egenverdien er null dersom aksjekursen er lik utøvelseskursen eller lavere.

Differansen mellom virkelig verdi av opsjonen og egenverdien betegnes tidsverdi. Verdien av en opsjon som ikke er forfalt, er alltid høyere enn egenverdien. Grunnen til at man er villig til å betale mer enn egenverdien for en opsjon, er det verdistigningspotensialet som er knyttet til en opsjon. På grunn av asymmetrien i opsjoner vil gevinstpotensialet alltid være større enn tapspotensialet. Tidsverdien vil reduseres frem mot utøvelsestidspunktet og ved økt egenverdi.

IFRS 2 krever at minimum følgende seks variabler må hensyntas ved verdsettelsen: 1) gjeldende kurs på underliggende aksje, og 2) utøvelseskurs på opsjonen påvirker opsjonens egenverdi, mens 3) forventet volatilitet på underliggende aksje, 4) forventet utbytte på underliggende aksje, 5) risikofri rente i perioden frem til forventet utøvelse, og 6) opsjonens levetid påvirker tidsverdien (IFRS 2.B6). Dette er de grunnleggende prisindelementene til en ordinær opsjon.

Kurs på underliggende aksje og opsjonens utøvelseskurs har direkte innvirkning på gevinsten. Kurs på underliggende aksje minus utøvelseskurs utgjør opsjonens

egenverdi. Økt volatilitet i en aksje øker både potensiell gevinst og potensielt tap ved å eie aksjen. En opsjonsinnehavers tap er begrenset til en eventuell opsjonspremie. Dersom opsjonen er «in the money» ved utøvelse, vil en kunne ta ut hele gevinsten av en kursøkning på underliggende aksje.

Teoriksempel 9.2: Verdsettelse

Anta at en aksje har en verdi på 100 og det utstedes en opsjon med utøvelseskurs på 100. Dersom aksjen har lav volatilitet, kan vi anta at den etter ett år (opsjonens utøvelsestidspunkt) enten har økt i verdi til 105 eller sunket i verdi til 95. Ved verdistigning er opsjonen verdt 5 etter ett år, mens ved verdifall er opsjonen verdt 0 etter ett år. Dersom aksjen har høy volatilitet, kan vi anta at den etter ett år enten har økt i verdi til 140 eller sunket i verdi til 60. Ved verdistigning er opsjonen da verdt 40 etter ett år, mens den ved verdifall er verdt 0. Antar vi at sannsynligheten for økning/reduksjon i begge tilfellene er 50/50, og vi ser bort fra renteeffekter, ser en at verdien av opsjonen på en aksje med lav volatilitet er 2,5 ($5 \times 0,5 + 0 \times 0,5$), mens verdien av opsjonen på en aksje med høy volatilitet er 20 ($40 \times 0,5 + 0 \times 0,5$).

På samme måte øker verdien av opsjonen med økt forventet tid frem til en eventuell utøvelse. Jo lengre tid frem til utøvelse, desto større sannsynlighet er det for at volatilitet i kursen på underliggende aksje gir utslag i aksjekursen. Kombinasjon av volatilitet og tid frem til forfall er hovedelementene i en opsjons tidsverdi. Økt tid frem til utøvelse reduserer dessuten nåverdien av utøvelsesprisen, noe som gir økt opsjonsverdi. På samme måte økes opsjonsverdien med økt rente siden økt rente reduserer nåverdien av utøvelsesprisen. Dette er riktig fordi utøvelsesprisen diskonteres med en risikofri rente, mens forventet verdistigning på aksjen er tillagt en risikopremie. Økt rente gir dessuten høyere opsjonsverdi siden en renteøkning gir høyere kapitalkostnad ved å være innehaver av aksjen, noe som er alternativet til å kjøpe en opsjon. Å sitte på en rettighet til kjøp av en aksje gjennom en opsjon er mindre kapitalkrevende enn å inneha selve aksjen og dermed er også kapitalkostnaden lavere.

For en opsjonsinnehaver vil det normalt ikke lønne seg å utøve en opsjon før forfall fordi opsjoner alltid har positiv tidsverdi. Dersom det er behov for å realisere en eventuell gevinst før forfall, vil normalt det beste alternativet være å selge opsjonen. Siden en ansatteopsjon normalt ikke kan omsettes, faller dette alternativet bort. Alternativet vil da være å utøve opsjonen. Dette har innvirkning på opsjonens verdi ved at det påvirker forventet løpetid siden opsjonen utøves før forfall. Forventet utbytte i aksjen reduserer opsjonsverdien fordi opsjonsinnehaver ikke er berettiget til utbytte. For opsjoner som kan utøves før forfall (amerikanske opsjoner) kan dette fremskynde en eventuell utøvelse, fordi utbetaling av utbytte reduserer aksjekursen på kort sikt. En opsjonsinnehaver vil derfor kunne velge å utøve opsjonen rett før utbyttebetaling, avhengig av forventet verdistigning i aksjen i perioden etter utbytte og siste mulige utøvelsestidspunkt.

9.4.1 Opsjonsavtaler med ansatte - oppgjør i egenkapitalinstrumenter

Verdien av egenkapitalbaserte opsjoner fastsettes på tildelingstidspunktet og vil ikke senere bli endret. Dette innebærer at kostnadsføringen ikke blir påvirket av om opsjonen øker eller synker i verdi etter tildelingen, eller er «out-of-the-money» (markedsverdien av aksjen er lavere enn opsjonens utøvelsespris) på utøvelsestidspunktet. Bakgrunnen for dette er at det er formuesoverføringen på tildelingstidspunktet som er vederlaget, for eksempel den ansattes arbeidsinnsats. Fra og med dette tidspunktet er deltakerne i opsjonsordningen i realiteten eiere av en andel av egenkapitalen i selskapet, ettersom de har rett til å ta del i en fremtidig verdistigning. Verdiendringer i opsjonen etter tildelingstidspunktet er derfor ikke en kostnad for selskapet, men noe de ansatte får (eller taper) i form av å være indirekte aksjonærer i selskapet.

I helt spesielle tilfeller kan opsjonene være av en slik art at det ikke er mulig å måle verdien på en tilstrekkelig pålitelig måte. Opsjonene skal da måles til egenverdien, det vil si forskjellen mellom markedsverdien av de underliggende aksjene og opsjonens utøvelseskurs på etableringstidspunktet. I slike tilfeller skal en ved hver regnskapsavleggelse måle opsjonenes egenverdi på nytt.

Praksiseksempel 9.1 Regnskapsføring av aksjebasert betalingsordning med egenkapitaloppgjør

Hafnia Ltd. opplyste i sitt årsregnskap for 2022 om prinsippet for regnskapsføring av sin aksjebaserte betalingsordning til ansatte. Selskapet beskrev at den virkelige verdien av egenkapitalinstrumentene fastsettes på tildelingstidspunktet og innregnes som kostnad med motpost i egenkapitalen over innvinningsperioden. Selskapet opplyste også at det er inntjeningsbetingelser knyttet til ordningen.

Share-based payment

During the financial years ended 31 December 2021 and 2022, the Group introduced Long Term Incentive Plan (LT IP) 2021 and LT IP 2022 respectively. Under this scheme, the grant-date fair value of equity-settled share-based payment arrangements granted to employees is generally recognised as an expense, With a corresponding increase in equity, over the vesting period of the awards. The amount recognised as an expense is adjusted to reflect the number of awards for which the related service and non-market performance conditions are expected to be met, such that the amount ultimately recognised is based on the number of awards that meet the related service and non-market performance conditions at the vesting date.

Kilde: Hafnia Ltd 2022, utdrag fra note 2.20.

Etterfølgende måling av opsjonsordning med oppgjør i aksjer

Markedsbetingelser og ikke-innvinningsbetingelser tas i betraktning ved verdimålingen av opsjonene på tildelingstidspunktet (IFRS 2.21-21A). Verdien av en egenkapitalbasert ordning endres ikke etter tildelingstidspunktet. Innvinningsbetingelser innbefatter krav til en fremtidig tjenestetid, og verdien av opsjonene periodiseres over innvinningsperioden. Det må da gjøres et estimat for hvor mange av de ansatte som vil oppfylle alle innvinningsbetingelsene i opsjonsavtalen. Verdien av det antall opsjoner som forventes å bli innvunnet, periodiseres lineært over innvinningsperioden. Estimatet på antall opsjoner som forventes innvunnet, må oppdateres for hver regnskapsavleggelse. Endringer i antallet må løpende hensyntas og effekten resultatføres. Blir antallet ansatte som slutter høyere enn det som opprinnelig var estimert, må kostnaden knyttet til disse reverseres.

Det vil være verdien fra tildelingstidspunktet av de opsjonene som faktisk blir innvunnet, som totalt sett skal kostnadsføres. Dersom opsjonene ikke blir utøvd fordi de er «out-of-the-money» på utøvelsestidspunktet eller fordi en annen betingelse knyttet til verdimålingen ikke blir oppfylt, vil det ikke skje noen reversering av kostnaden. For markedsbetingelser som er del av en inntjeningsbetingelse, skal estimatet på forventet innvinningsperiode være i samsvar med de forutsetningene som ble benyttet ved verdsettelsen av opsjonsavtalen på tildelingstidspunktet. Dette estimatet skal ikke senere oppdateres (IFRS 2.15). Dette innebærer at hvorvidt en slik markedsbetingelse som er del av en inntjeningsbetingelse oppfylles eller ikke, ikke er av betydning for den videre måling av kostnaden.

Følgende eksempel illustrerer regnskapsføringen av en enkel opsjonsordning til ansatte:

Teoriksempel 9.3: Regnskapsføring av opsjon

- Selskap A gir dets 500 ansatte 100 opsjoner hver. De ansatte må arbeide for selskapet over de kommende 3 årene for å ha rett til å utøve opsjonene
- Selskapet beregner markedsverdien av hver opsjon til å være kr 15 på tildelingstidspunktet
- Det er forventet at 20 % av de ansatte vil slutte før det har gått 3 år. Bare opsjoner til de 400 ansatte som forventes å innvinne opsjonene skal kostnadsføres
- Totalverdien er: 400 ansatte x 100 opsjoner x kr 15 = 600 000
- Kostnaden periodiseres likt over 3 år: 600 000 / 3 = 200 000 per år.

33 personer slutter hvert år, og det er ingen endringer i estimatet av hvor mange ansatte som faktisk vil innvinne opsjonene

År 1:	200 000
År 2:	200 000
År 3:	200 000
Sum kostnad/EK	600 000

Vi utvider eksemplet med følgende endringer:

- Ingen slutter i år 1, og nytt estimat i år 2 er at 450 personer vil innvinne rett til opsjonene
- Nytt estimat i år 2 medfører en total kostnad på 450 ansatte x 100 opsjoner x kr 15 = kr 675 000
- Kostnad per år = 225 000

År 1:	200 000
År 2 (225 000 pluss 25 000 i estimatendring kostnad år 1):	250 000
År 3:	225 000
Sum kostnad/EK	675 000

Vi utvider eksemplet ytterligere med følgende endringer:

- 75 personer slutter i løpet av år 1 og nytt estimat for antall personer som innvinne opsjonene er 375
- Totalverdi av opsjonene 375 ansatte x kr 15 x 100 opsjoner = 562 500
- Årlig kostnad 562 500 / 3 = kr 187 500
- I år 2 slutter 15 personer og nytt estimat for antall personer som innvinne opsjonene er 395
- Totalverdi av opsjonene 395 ansatte x kr 15 x 100 opsjoner = 592 500
- Årlig kostnad 592 500 / 3 = 197 500. Etter to av tre år skal samlet kostnad derfor være 2 x 197 500 = 395 000. Siden selskapet hadde kostnadsført 187 500 i år 1 blir kostnaden i år 2 207 500 (395 000 - 187 500).
- Ingen slutter i løpet av år 3 og faktisk antall personer som innvinne opsjoner er 410
- Totalverdi av opsjonene 410 ansatte x kr 15 x 100 opsjoner = 615 000
- Årlig kostnad 615 000 / 3 = 205 000. Siden selskapet etter år 2 hadde kostnadsført 395 000 blir kostnaden i år 3 220 000 (615 000 - 395 000).

År 1:	Opprinnelig kostnad	200 000	
	Endret estimat	-12 500	187 500
År 2:	Opprinnelig kostnad	187 500	
	Endret estimat år 2	10 000	
	Endret estimat tidligere år	10 000	207 500
År 3:	Opprinnelig kostnad	197 500	
	Endret estimat år 3	7 500	
	Endret estimat tidligere år	15 000	220 000
Sum kostnad/EK			615 000

Opsjonsavtaler som måles basert på opsjonens egenverdi

I de sjeldne tilfeller hvor det ikke er mulig å måle virkelig verdi av en opsjonsavtale på en tilstrekkelig pålitelig måte, skal selskapet som nevnt måle opsjonen til dens egenverdi (IFRS 2.24). Estimater på opsjonens egenverdi skal oppdateres ved avslutningen av hver regnskapsperiode. Dette innebærer at selskapet løpende må estimere forskjellen mellom markedsverdien av de underliggende aksjene og opsjonens utøvelseskurs. Kostnaden skal periodiseres over forventet innvinningsperiode.

Dersom opsjonens egenverdi reduseres som følge av at verdien av underliggende aksje synker, skal tidligere kostnadsføring reverseres tilsvarende. Dette innebærer at den akkumulerte kostnaden over innvinningsperioden er virkelig verdi av opsjonen på utøvelsetidspunktet. Ved kraftig vekst i aksje verdien frem til utøvelsen kan dette innebære at de akkumulerte kostnadene blir høyere i slike tilfeller enn ved en måling av opsjonens virkelige verdi ved tildelingen. For opsjoner som ikke utøves, vil all tidligere kostnadsføring reverseres, selv om opsjonene hadde egenverdi ved tildelingen og/eller i innvinningsperioden.

9.4.2 Opsjonsavtaler med ansatte - oppgjør i kontanter

Førstegangsinnregning av opsjonsavtaler med ansatte med oppgjør i kontanter blir tilsvarende som for aksjebasert betaling med oppgjør i egenkapitalinstrumenter. Ved førstegangsinnregning er eneste forskjellen at for opsjonsavtaler med kontantoppgjør er motposten til kostnaden en forpliktelse og ikke egenkapital.

Opsjonsordninger med oppgjør i kontanter kan være definert slik at selskapet lover de ansatte at de skal motta penger på et fremtidig tidspunkt tilsvarende verdien av 100 aksjer, eller et beløp lik differansen mellom verdien av aksjen og kr 100. Det første eksemplet vil økonomisk sett tilsvare det å gi de ansatte 100 aksjer i dag med begrensninger i omsetteligheten i en gitt periode, mens det andre eksemplet er det samme som å gi de ansatte opsjoner med utøvelseskurs kr 100. En viktig forskjell er imidlertid at med en ordning med kontantoppgjør vil selskapet ha en reell forpliktelse til å betale ut kontanter i fremtiden. Slike ordninger skal derfor klassifiseres som kontantbaserte og selskapet innregner følgelig en forpliktelse i balansen. Akkumulert kostnadsføring vil tilsvare det beløpet som utbetales på oppgjørstidspunktet.

Siden den akkumulerte kostnadsføringen skal tilsvare det som faktisk blir utbetalt av kontanter, må forpliktelsen i slike ordninger til enhver tid reflektere virkelig verdi av forpliktelsen (eller mer presist den andelen av virkelig verdi av forpliktelsen som er innvunnet, siden forpliktelsen innvinnes over en gitt periode). Slike ordninger skal derfor måles til virkelig verdi basert på en opsjonsprisindemodell ved tildelingen og deretter ved hver regnskapsavleggelse frem til ordningen gjøres opp. Verdiendringen av forpliktelsen regnskapsføres løpende som kostnad (eller kostnadsreduksjon).

Teorieksempel 9.4: Regnskapsføring av opsjon med kontantoppgjør

- Selskapet tilbyr dets 500 ansatte 100 opsjoner hver med kontantoppgjør
- Innvinningsperiode 3 år, og den ansatte velger å utøve opsjonene og motta utbetaling i år 5 basert på aksjekursen i år 5
- På tildelingstidspunktet har hver opsjon en verdi på kr 12

- Selskapet antar at 400 ansatte vil innvinne rett til opsjonene
- Verdien av opsjonene på tildelingstidspunktet er 400 ansatte 100 opsjoner kr 12 = 480 000
- Estimat for antall ansatte som innvinne rett til opsjoner er etter 1 år 420, etter 2 år 400 og de som faktisk innvinne opsjoner etter 3 år er 380
- Verdiutviklingen over innvinningsperioden og frem til oppgjør er slik:

	Virkelig verdi	Egenverdi
År 1:	Kr 14,40	
År 2:	Kr 15,50	
År 3:	Kr 18,20	Kr 15
År 4:	Kr 21,40	Kr 20
År 5:		Kr 25

År 1:	Kostnad/forpliktelse: 420 ansatte x 100 x kr 14,40 x 1/3 =	201 600
År 2:	Forpliktelse: 400 ansatte x 100 kr x 15,50 x 2/3 = Kostnad: 413 333 - 201 600 = 211 733	413 333
År 3:	Forpliktelse: 380 ansatte x 100 x kr 18,20 = Kostnad: 691 600 - 413 333 = 278 267	691 600
År 4:	Forpliktelse: 380 ansatte x 100 x kr 21,40 = Kostnad: 813 200 - 691 600 = 121 600	813 200
År 5:	Kontant utbetaling fra selskapet: 380 ansatte x 100 x kr 25 = Kostnad: 950 000 - 813 200 = 136 800	950 000

Det er ikke uvanlig (særlig for aksjebasert betaling til ansatte) at enten selskapet selv eller motparten har rett til å velge hvorvidt det fremtidige oppgjøret skal skje i kontanter eller i aksjer, såkalte aksjebaserte ordninger med kontantalternativ. Det generelle prinsippet i IFRS 2 er at en aksjebasert betalingsordning med kontantalternativ skal regnskapsføres som:

- En ordning med oppgjør i kontanter dersom selskapet har pådratt seg en forpliktelse til å gjøre opp i kontanter, eller
- Som en egenkapitalbasert aksjebasert betalingsordning dersom en slik forpliktelse ikke foreligger

Motparten kan velge oppgjørsform

Dersom motparten (den ansatte) gis rett til å velge å motta aksjer i stedet for kontanter, vil dette normalt ha en positiv verdi for motparten. Denne merverdien knyttet til den ansattes valgmulighet er å anse som en opsjon til å motta aksjer. Dette er derfor et egenkapitalelement i det som i utgangspunktet er en gjeldsforpliktelse, og en har følgelig et kombinert instrument med både et kontant- og et egenkapitalelement. Merverdiens størrelse er imidlertid avhengig av blant annet egenskapene til den opprinnelige gjelden, og forholdet mellom antallet aksjer og gjeldselementet.

Teorieksempel 9.5: Verdi av opsjon til å motta aksjer

Et selskap avtaler at de ansatte skal få en bonus om ett år på kr 100 000, forutsatt at de arbeider i selskapet frem til det tidspunktet. De ansatte kan imidlertid om ett år velge heller å motta 1 000 aksjer i selskap Y. Dette kan sammenlignes med en helt ordinær konvertibel obligasjon. I slike tilfeller vil normalt opsjonselementet tilknyttet obligasjonen være betydelig, avhengig av hva 1 000 aksjer er verdt i dag sett i forhold til lånets hovedstol (altså opsjonens utøvelseskurs).

I et annet selskap kan de ansatte om 3 år velge å motta 100 aksjer eller et kontantvederlag som tilsvarer verdien av 100 aksjer. I slike tilfeller vil verdien av opsjonen til å velge aksjer (egenkapitalelementet) være tilnærmet lik null. Den eneste fordel vil eventuelt være sparte transaksjonskostnader.

Et viktig prinsipp i regnskapsføringen av ordninger hvor motparten (den ansatte) kan velge oppgjørsform er at selskapet skal regnskapsføre den forpliktelsen det faktisk har påtatt seg («present obligation»), og at slike sammensatte finansielle instrumenter skal dekomponeres og de enkelte elementene behandles separat (IFRS 2.35). For ordninger hvor motparten kan velge om oppgjøret skal skje i kontanter eller i aksjer, må instrumentet dekomponeres og verdien av forpliktelsen og egenkapitalinstrumentet verdsettes og behandles individuelt. For ordninger hvor verdimålingen gjøres ved å verdsette vederlaget, må hele det sammensatte finansielle instrumentet verdivurderes. Dette gjøres ved først å beregne verdien av forpliktelsen uten egenkapitalelementet og deretter verdien av egenkapitalelementet. Verdien av egenkapitalelementet må fastsettes på grunnlag av forholdet mellom retten til å få aksjer og forpliktelsen. Verdien av egenkapitalelementet vil for eksempel være avhengig av om forpliktelsen skal gjøres opp i et nominelt beløp eller med utgangspunkt i den underliggende aksjeverdien. Summen av disse elementene er verdien av vederlaget som skal danne grunnlaget for regnskapsføringen.

Når de ulike elementene er verdsatt, skjer regnskapsføringen av dem på individuell basis. Dette innebærer at verdien av forpliktelselementet løpende skal justeres etter prinsippet om ordninger med oppgjør i kontanter. Det vil si at regnskapsføringen skal skje til virkelig verdi uten å ta hensyn til egenkapitalelementet og med periodisering over innvinningsperioden med motpost mot forpliktelsen. Verdien av egenkapitalelementet skal imidlertid behandles som en ordinær opsjonsordning med oppgjør i aksjer, og beregnes derfor bare på tildelingstidspunktet og periodiseres over innvinningsperioden med motpost i egenkapital. Dersom motparten på oppgjørstidspunktet velger å gjøre opp ordningen med kontanter, regnskapsføres denne overføringen som en reduksjon av den balanseførte gjelden. Føringer mot egenkapital blir ikke reversert. Dersom motparten på oppgjørstids-

punktet velger å gjøre opp ordningen med oppgjør i aksjer, blir hele den balanseførte forpliktelsen overført til egenkapitalen. Total økning av egenkapital blir derfor lik virkelig verdi av forpliktelsen på oppgjørstidspunktet pluss verdien av egenkapitalelementet på tildelingstidspunktet. Dersom de ansatte hverken mottar penger eller aksjer fordi verdien av aksjene er lavere enn den avtalte utøvelseskursen, skal den balanseførte forpliktelsen reverseres. Føringer mot egenkapital skal imidlertid ikke reverseres. Hvis de ansatte hverken mottar penger eller aksjer, fordi ordningen ikke blir innvunnet og dette skyldes betingelser det ikke er tatt hensyn til i verdsettelsen av instrumentet, for eksempel betingelser knyttet til omsetning eller resultat sammen med krav til fremtidig tjenesteperiode, skal både føringer mot egenkapital og forpliktelse reverseres.

Teorieksempel 9.6: Regnskapsføring av opsjon hvor den ansatte kan velge oppgjørsform

Selskapet gir dets ansatte rett til å velge mellom et kontantoppgjør tilsvarende 1 000 aksjer eller å motta 1 200 aksjer.

- Oppgjør vil skje om 3 år og forutsetter at de ansatte står i stillingene i denne perioden
- Velges aksjer må disse holdes i ytterligere 3 år før de kan avhendes
- Verdien av opsjonen er estimert til kr 48 (hensyntatt ulempen ved at aksjene ikke kan selges på 3 år)
- Verdien av aksjen utvikler seg som følger over perioden

	Aksjeverdi
År 0:	50
År 1:	52
År 2:	55
År 3:	60

- Ved utgangen av år 3 er det den enkelte ansatte som velger mellom å motta pengene, eller aksjene
- Verdien av opsjonen på tildelingstidspunktet er totalt kr 57 600 (1 200 x 48)
- Verdien av kontantalternativet på tildelingstidspunktet er kr 50 000 (1 000 x 50)

Merverdien som skyldes at ordningen inneholder et egenkapitalelement er derfor 7 600 (57 600 - 50 000).

År		Kostnad	Egenkapital	Forpliktelse
1	Forpliktelseelementet (1 000 x 52 x 1/3) Egenkapitalelementet (7 600 x 1/3)	17 333 2 533	2 533	17 333
2	Forpliktelseelementet (1 000 x 55 x 2/3) - 17 333 Egenkapitalelementet (7 600 x 1/3)	19 334 2 533	2 533	19 334
3	Forpliktelseelementet (1 000 x 60) - 36 666 Egenkapitalelementet (7 600 x 1/3)	23 334 2 533	2 533	23 334
	Sum	67 600	7 600	60 000
Alt 1	Oppgjør i kontanter			-60 000
	Sum	67 600	7 600	0
Alt 2	Oppgjør i aksjer		60 000	-60 000
	Sum	67 600	67 600	0

Selskapet kan velge oppgjørsform

Dersom selskapet kan velge oppgjørsform, har det ikke utstedt et sammensatt finansielt instrument. Regnskapsføringen avhenger i disse tilfellene av hvorvidt selskapet faktisk har påtatt seg en forpliktelse til å utbetale penger eller ikke. Hvis selskapet har pådratt seg en forpliktelse som oppfyller definisjonen av en eksisterende plikt («present obligation») etter IASBs rammeverk, skal regnskapsføringen skje som om ordningen kun var med oppgjør i kontanter. En slik forpliktelse kan selskapet ha dersom oppgjør i aksjer ikke er mulig i praksis (for eksempel fordi selskapet ikke har lov til å utstede aksjer), dersom selskapet har en tidligere praksis eller definert policy med oppgjør i kontanter (eksempelvis i tilfeller hvor aksjonærer i et unotert selskap ikke ønsker å få inn ansatte som minoritetsiere), eller dersom selskapet alltid vil velge å gjøre opp i kontanter dersom motparten ønsker det. Hvis selskapet likevel velger å gjøre opp med aksjer, regnskapsføres dette som en overføring fra gjeld til egenkapital på det tidspunktet aksjene utstedes (IFRS 2.4.2). Denne vurderingen kan kreve betydelig skjønn og være krevende, særlig siden en ordning som formelt sett fremstår som en ordning med egenkapitaloppgjør kan måtte regnskapsføres som en ordning med oppgjør i kontanter.

I motsatt fall, det vil si dersom selskapet ikke har pådratt seg en forpliktelse til å gjøre opp ordningen i kontanter, skal regnskapsføringen gjennomføres som om

ordningen bare kan gjøres opp med aksjer. Dersom selskapet likevel velger å gjøre opp med kontanter, skal dette regnskapsføres som kjøp av egne aksjer. Selv om standarden ikke er tydelig, skal selskaper etter vårt syn løpende oppdatere vurderingen av om selskapet har en eksisterende plikt til å gjøre opp ordningen i kontanter.

Velger selskapet å gjøre opp på en måte som er dyrere enn det andre alternativet, for eksempel hvis verdien av aksjene er 100 mens det avtalte kontantoppgjøret er 90 og selskapet likevel velger aksjer, eller motsatt dersom verdien av aksjene er 90 mens det avtalte kontantoppgjøret er 100, og selskapet likevel velger å gjøre opp med kontanter, skal differansen kostnadsføres i tillegg til det som er kostnadsført tidligere.

9.4.3 Avtaler om aksjebasert betaling mellom konsernselskaper

Det selskapet som mottar varene eller tjenestene i en transaksjon med aksjebasert betaling, skal regnskapsføre betalingen som en egenkapitalbasert ordning, gitt at de aksjene som utdeles er selskapets egne aksjer, eller i de tilfellene selskapet selv ikke har en forpliktelse til å gjøre opp den aksjebaserte betalingen. Hvis morselskapet tildeler dets egenkapitalinstrumenter til ansatte i et datterselskap, vil denne transaksjonen regnskapsføres som en egenkapitalbasert transaksjon i datterselskapets regnskap, under forutsetning av at det er morselskapet som er forpliktet til å gjøre opp transaksjonen. Dette gjelder selv om datterselskapet skal gjøre opp ordningen kontant overfor mor med et beløp som tilsvarer virkelig verdi av opsjonen på utøvelses tidspunktet (IFRS 2.43B). Dette medfører blant annet at opsjonskostnadene blir resultatført i datterselskapets regnskap med en tilsvarende økning i egenkapital. Økningen i egenkapital representerer et kapitalinnskudd fra morselskapet. Når kontantoppgjøret overfor morselskapet finner sted, skal det føres debet som reduksjon av datterselskapets egenkapital, siden betalingen substansielt sett er en utdeling til morselskapet. Dersom ordningen regnskapsføres som en egenkapitalbasert ordning i morselskapet, får man en symmetrisk behandling i datterselskapet og i konsernet. Morselskapet vil i sitt selskapsregnskap også gjøre en føring mot egenkapitalen, og motposten er som regel investeringen i datterselskapet, snarere enn en kostnad, siden morselskapets dekning av datterselskapets kostnader substansielt sett er et kapitalinnskudd i datterselskapet. Hvis ordningen derimot regnskapsføres som en kontantbasert ordning i mor, og det er morselskapet som er forpliktet til å gjøre opp ordningen, vil en få forskjellig behandling i konsernet og i datterselskapet. I et slikt tilfelle vil morselskapet også føre den opprinnelige forpliktelsen mot investeringen i datter, men standarden regulerer ikke om effekten av endringer i forpliktelsen skal føres over resultatet

eller mot investeringen i datter. Det er derfor viktig at valg av løsning opplyses om i regnskapet, om effekten er vesentlig. Transaksjonen skal regnskapsføres som en egenkapitalbasert ordning i datterselskapet så lenge datterselskapet ikke selv er forpliktet til å gjøre opp transaksjonen. Overføring av ansatte mellom ulike datterselskaper behandles ikke som en ny tildeling av egenkapitalinstrumenter i regnskapet til det selskapet de ansatte er blitt overført til. Det skjer kun en endring med hensyn til hvilket konsernselskap kostnaden allokeres til.

Hvis det er datterselskapet selv som tildeler morselskapets egenkapitalinstrumenter til dets ansatte, vil denne transaksjonen regnskapsføres som en kontantbasert transaksjon i datterselskapets regnskap (IFRS 2.B55). Denne fortolkningen er uavhengig av hvordan disse tildelte egenkapitalinstrumentene blir gjort opp. Regnskapsføring som en kontantbasert transaksjon medfører resultatføring av opsjonskostnader i datterselskapets regnskap med en tilsvarende økning av forpliktelse. Forpliktelsen justeres på hvert rapporteringstidspunkt avhengig av utviklingen av de underliggende verdiene på tildelte egenkapitalinstrumenter.

9.4.4 Transaksjoner med egne aksjer

En transaksjon hvor vederlaget er selskapets aksjer, regnskapsføres som en aksjebasert betaling med oppgjør i egenkapitalinstrumenter uavhengig av hvordan egenkapitalinstrumentene blir anskaffet. Dersom et selskap må kjøpe egne aksjer i markedet for å gjøre opp ansatteopsjoner som innløses, medfører ikke dette at transaksjonen må behandles som en kontantbasert transaksjon. Oppgjøret mellom selskapet og de ansatte er fortsatt i form av egenkapitalinstrumenter, og ordningen skal derfor klassifiseres som en egenkapitalbasert ordning.

9.4.5 Utstedelse av opsjoner ved oppkjøp av virksomhet

Ved oppkjøp av virksomhet er det ikke uvanlig at opsjonsordninger til ansatte i det oppkjøpte selskapet blir erstattet med opsjonsordninger i det overtakende selskapet. Dette skjer for at det oppkjøpende selskap vil unngå ikke-kontrollerende eierinteresser i det oppkjøpte selskapet og for å motivere overtatte ansatte med hensyn til den sammenslåtte virksomheten.

IFRS 2 regulerer ikke regnskapsføring av aksjebasert betaling ved kjøp av eienheter som en del av virksomhetskjøp. Dette er regulert av IFRS 3. Men aksjer som gis til ansatte i oppkjøpt virksomhet som kompensasjon for fortsatt arbeidsinnsats, er innenfor virkeområdet til IFRS 2. IFRS 3 gir i vedlegg B til standarden veiledning når avtaler om aksjebasert betaling til ansatte i oppkjøpte selskap erstattes med ordninger i overtakende selskap (IFRS 3.B56–62).

Dersom det overtakende selskapet er forpliktet til å erstatte en opsjonsordning, skal erstatningsordningene regnskapsføres som endring av ordning i tråd med kravene i IFRS 2. Den delen av ordningen som er relatert til betaling for tidligere eierinteresse, skal inngå som en del av vederlaget under overtakelsesmetoden, og den delen av ordningen som er relatert til fortsatt arbeidsinnsats, regnskapsføres som en lønnskostnad i den oppkjøpte virksomhet etter overtakelse. Dersom det overtakende selskapet ikke er forpliktet til å erstatte ordningen i den oppkjøpte virksomheten, skal hele ordningen innregnes som en lønnskostnad i det overtakende selskapet (IFRS 3.B56).

Teorieksempel 9.7: Oppkjøp

Selskap A kjøper 100 % av aksjene i Selskap B. Som del av oppkjøpet er selskap A forpliktet til å erstatte eksisterende opsjoner til ansatte i Selskap B med opsjoner på aksjer i Selskap A. Opsjoner i Selskap B blir innvunnet over en periode på totalt 3 år. På oppkjøpstidspunktet er 2 av 3 år gått. Nye opsjoner i Selskap A vil innvinnes over en periode på 2 år etter oppkjøpet. På oppkjøpstidspunktet er virkelig verdi av de nye opsjonene kr 300 000, og virkelig verdi av de opsjonene som erstattes er kr 200 000. Dette er en virksomhetsoverdragelse hvor Selskap A oppnår kontroll i Selskap B.

Siden 2/3 av innvinningsperioden er gått (og tjenester i denne forbindelsen allerede er blitt ytet av de ansatte), må 2/3 av virkelig verdi på oppkjøpstidspunktet av de opsjonene som erstattes (kr 133 333) anses å være en del av vederlaget på aksjene i Selskap B. Den delen som skal regnskapsføres som lønnskostnad i Selskap B over resterende innvinningsperiode på 2 år etter oppkjøpet (lengste gjenværende innvinningsperiode i ny og gammel ordning), er virkelig verdi av ny ordning minus det beløpet som er regnskapsført som en del av vederlaget under oppkjøpsmetoden (kr 166 667). På denne måten blir merverdien (virkelig verdi av nye opsjoner er høyere enn virkelig verdi av de opsjonene som er erstattet) regnskapsført som en lønnskostnad i Selskap B. Eventuell reversering som følge av at innvinningsbetingelser ikke blir oppfylt (ansatte som slutter), vedrører kun lønnskostnadsdelen.

Avtaler om aksjebasert betaling i oppkjøpte selskaper som ikke erstattes som en del av oppkjøpet, regnskapsføres etter kravene i IFRS 3. Dersom ordningene er innvunnet, regnskapsføres disse som en del av ikke-kontrollerende eierinteresser i det oppkjøpte selskapet til virkelig verdi på oppkjøpstidspunktet. Hvis disse ordningene ikke er innvunnet på oppkjøpstidspunktet, innregnes den delen som er innvunnet som ikke-kontrollerende eierinteresse, mens ikke innvunnet del regnskapsføres som en kostnad over gjenværende innvinningsperiode.

9.4.6 Utsatt skatt og arbeidsgiveravgift

Når opsjoner utstedes til ansatte, kan det i noen tilfeller gis et skattefradrag ved utøvelsen av opsjonen lik forskjellen mellom utøvelseskursen og virkelig verdi av de underliggende aksjene. Den skattemessige behandlingen vil være avhengig av

hvordan ordningen gjøres opp – kontant, ved utstedelse av nye aksjer eller ved bruk av egne aksjer. Ordninger med kontantoppgjør er skattemessig å anse som en helt ordinær bonusordning hvor størrelsen på bonusen bestemmes av verdiutviklingen på en gitt aksje, og arbeidsgivere i Norge vil etter skatteloven få fullt fradrag for det utbetalte beløpet.

Dersom selskapet gjør opp i aksjer, må det skilles mellom nyutstedte aksjer og egne aksjer. Skatteloven § 6-1 stiller opp to vilkår som begge må være oppfylt for at selskapet skal få skattemessig fradrag. Det må foreligge en «oppofrelse» av en fordel, og denne oppofrelsen må ha tilknytning til inntekt eller inntektskapende aktivitet. Ved nyutstedelse av aksjer til ansatte til underkurs er tapet en aksjeeierkostnad, som hverken er fradragsberettiget for selskapet eller den enkelte aksjonæren. Hvis ordningen oppfylles ved oppgjør i form av egne aksjer, vil tapet som regel regnes som en «oppofrelse» av en fordel, og det vil være grunnlag for skattefradrag.

Siden kostnaden normalt periodiseres over flere perioder frem til utøvelse, vil det være en tidsforskjell mellom den regnskapsmessige kostnaden og den skattemessig fradragsberettigede kostnaden. Gitt at selskapet får skattefradrag ved utøvelse, skal det i henhold til prinsippene i IAS 12 innregnes en eiendel ved utsatt skatt (som følge av at det oppstår en skattereduserende midlertidig forskjell) etter hvert som opsjonsordningen innvinnes og kostnadsføres regnskapsmessig. IAS 12 gir ikke detaljert veiledning i hvordan skattegrunnlaget og eiendel ved utsatt skatt skal beregnes for en transaksjon med aksjebasert betaling, men det er i vedlegg til standarden gitt et eksempel som illustrerer dette (IAS 12 IE eksempel 5). I det følgende vil vi beskrive hvordan skattegrunnlaget og eiendel ved utsatt skatt skal beregnes på grunnlag av dette eksemplet, forutsatt at det gis skattefradrag ved utøvelsen av opsjonen. Dersom det er etablert en ordning hvor det ikke gis skattefradrag, er den regnskapsmessige kostnaden å anse som en permanent forskjell.

Siden det for aksjebasert betaling med oppgjør i egenkapitalinstrumenter skattemessig gis fradrag for egenverdien på utøvelsestidspunktet, mens det regnskapsmessig er virkelig verdi av opsjonen på tildelingstidspunktet som kostnadsføres, vil det i tillegg til periodiseringsforskjellen også være forskjell mellom den fradragsberettigede kostnaden og den akkumulerte regnskapsmessige kostnaden. Grunnlaget for beregning av eiendel ved utsatt skatt er det beløpet som ville vært skattemessig fradragsberettiget gitt at utøvelsen skjer ved slutten av regnskapsperioden, justert for den andelen som ikke er innvunnet på balansedagen. Opsjonens egenverdi ved slutten av regnskapsperioden er derfor et estimat på egenverdien av opsjonen på utøvelsestidspunktet. Det beste estimatet for egenverdien på utøvel-

sestidspunktet er dagens egenverdi (i teorien tillagt en risikojustert rente, men det tas ikke hensyn til ved beregningen). Basert på den estimerte egenverdien periodiseres eiendelen ved utsatt skatt lineært over innvinningsperioden. Den skattemessige effekten av endringer i egenverdien resultatføres løpende som skattekostnad. Hvis den fradragsberettigede kostnaden derimot er større enn den akkumulerte regnskapsmessige kostnaden, behandles skatteeffekten av det overskytende som en egenkapitaltransaksjon og regnskapsføres direkte som økt egenkapital.

Teorieksempel 9.8: Utsatt skatt

- Selskapet forventer at 50 000 opsjoner blir innvunnet over 3 år og utøvelse av opsjonene skjer om 5 år. Opsjonenes virkelige verdi ved tildeling er kr 11,2. Totalt blir det til slutt utstedt 40 000 opsjoner, og total kostnad over perioden blir derfor kr 448 000. Nominell skattesats i eksemplet er 22 %
- Opsjonens egenverdi i år 1 er kr 5, år 2 kr 8, år 3 kr 13, år 4 kr 17 og i år 5 kr 20. I år 2 forventer selskapet at 45 000 opsjoner innvinnes, mens det faktisk blir innvunnet 40 000 opsjoner
- Eiendel ved utsatt skatt / redusert skattekostnad år 1:
 $50\,000 \text{ opsjoner} \times \text{kr } 5 \times 1/3 \times 0,22 = 18\,333$
- Eiendel ved utsatt skatt år 2: $45\,000 \text{ opsjoner} \times \text{kr } 8 \times 2/3 \times 0,22 = 52\,800$
- Redusert skattekostnad år 2: $52\,800 - 18\,333 = 34\,467$
- Eiendel ved utsatt skatt år 3: $40\,000 \text{ opsjoner} \times \text{kr } 13 \times 0,22 = 114\,400$
- Redusert skattekostnad år 3: $114\,400 - 57\,600 = 61\,600$
- Av dette føres $114\,400 - 98\,560 (40\,000 \times 11,2 \times 0,22) = 15\,840$ direkte mot egenkapitalen
- Eiendel ved utsatt skatt år 4: $40\,000 \text{ opsjoner} \times \text{kr } 17 \times 0,22 = 149\,600$
- Redusert skattekostnad som føres direkte mot egenkapitalen år 4: $149\,600 - 114\,400 = 35\,200$
- Redusert betalbar skatt i år 5: $40\,000 \text{ opsjoner} \times \text{kr } 20 \times 0,22 = 176\,000$
- Redusert skattekostnad som føres direkte mot egenkapitalen år 5: $176\,000 - 149\,600 = 26\,400$
- Sum regnskapsmessig kostnad for opsjonsprogrammet er kr 448 000, men skattemessig kostnad for det samme opsjonsprogrammet er kr 800 000. Årsaken til forskjellen er at den regnskapsmessige kostnaden er basert på verdien av opsjonene på tildelingstidspunktet, mens den skattemessige kostnaden er basert på virkelig verdi av opsjonen på utøvelses-tidspunktet

Selskapet må betale arbeidsgiveravgift på egenverdien ved utøvelsen av opsjoner til ansatte. Dette er å anse som en påløpt forpliktelse som det skal avsettes for over innvinningsperioden. Spørsmål knyttet til hvordan dette skal gjøres og hvordan forpliktelsen skal måles er imidlertid ikke omtalt i IFRS 2. Det er ulike syn på hvordan arbeidsgiveravgift skal behandles for ansatteopsjoner, noen mener at det mest hensiktsmessige er å ta utgangspunkt i IAS 37, mens andre mener at det er mer riktig å ta utgangspunkt i prinsippene i IFRS 2 eller IAS 19. Uavhengig av foretrukket løsning vil akkumulert kostnad bli lik det som faktisk utbetales. Det som er uklart, er hvordan denne kostnaden skal periodiseres. Som følge av at IFRS er uklar

på dette punktet, må selskapene selv vurdere hvilket alternativ de mener er mest hensiktsmessig for å periodisere denne kostnaden. Dersom en tar utgangspunkt i IAS 37, kan et standpunkt være at man avsetter for hele arbeidsgiveravgiften så snart det er sannsynlighetsovervekt for at opsjonene vil utøves.

Andre syn er at arbeidsgiveravgiften skal behandles tilsvarende som en opsjonsordning med kontantoppgjør etter IFRS 2. En slik løsning vil medføre at arbeidsgiveravgiften løpende skal måles til virkelig verdi og periodiseres over opsjonenes innvinningsperiode. Denne løsningen synes å være den mest utbredte i Norge.

Praksiseksempel 9.2 Regnskapsføring av arbeidsgiveravgift på aksjebasert betaling

AutoStore Holdings Ltd. opplyser om regnskapsprinsippet for innregning og måling av arbeidsgiveravgift på aksjebasert betaling. I beskrivelsen av prinsippet fremgår det at selskapet tar hensyn til innvinningsbetingelser ved målingen av forpliktelsen, og at forpliktelsen innregnes i takt med innvinningen.

Significant accounting estimates and assumptions***Social security contributions***

The group recognizes a liability for social security contributions with respect to options to be exercised. The amount of liability is dependent on the number of options that are expected to be exercised (that is, vesting conditions are taken into account). The expense is allocated over the period from the grant date to the end of the vesting period. From the end of the vesting period to the date of actual exercise, the liability is adjusted by reference to the current market value of the shares (that is, fair value of the liability at the end of the reporting period). Social security contribution is calculated for the intrinsic value of the options (share price - strike value) over the vesting period.

Kilde: AutoStore Holdings Ltd. 2022, utdrag fra note 7.4.

De fleste opsjonsordninger med ansatte ville blitt klassifisert som langsiktige ansattetyelser om slike avtaler var innenfor virkeområdet til IAS 19. Dersom man bruker IAS 19 analogt for periodisering av den langsiktige forpliktelsen knyttet til arbeidsgiveravgiften, innebærer dette at nåverdien av forpliktelsen skal innregnes basert på påløpte ytelsers metode, en metode som kan synes uforholdsmessig kompleks for dette formålet.

9.5 Endring, kansellering og oppgjør, og utøvelse av aksjebasert betaling

I dette kapitlet vil vi redegjøre for regnskapsmessig behandling av endring, kansellering (omtalt som «oppsigelse» i den norske oversettelsen av IFRS 2) og oppgjør, samt utøvelse av aksjebasert betaling. Vi vil i stor grad fokusere på aksjebasert beta-

ling med oppgjør i egenkapitalinstrumenter. IFRS 2 gir liten veiledning for endring, kansellering og oppgjør av kontantbasert aksjebasert betaling. Bakgrunnen for dette er at kontantbaserte ordninger regnskapsføres til virkelig verdi, og veiledning er derfor ikke nødvendig. Dersom en kontantbasert ordning kanselleres vil forpliktelsen fraregnes med hele motposten i resultatet. Og dersom en kontantbasert ordning gjøres opp eller utøves vil forpliktelsen fraregnes og gevinst eller tap i forbindelse med oppgjøret resultatføres. Reglene for endringer som medfører overgang fra en kontantbasert til en egenkapitalbasert ordning omtales i kapittel 9.5.2.

9.5.1 Endring av opsjonsordning med oppgjør i aksjer

Et selskap kan velge å gjøre endringer i en eksisterende opsjonsordning. Slike endringer kan være knyttet direkte til opsjonsordningen, som for eksempel en økning av innvinningsperioden. Endringer knyttet til innvinningsbetingelsene påvirker ikke verdimålingen av opsjonene og vil kun få effekt for periodiseringen. En endring av en innvinningsbetingelse kan endre periodiseringen for eksempel ved at krav om tjenestetid endres eller ved at en inntjeningsbetingelse endres slik at estimert tid frem til innfrielse av denne betingelsen endres. Hvorvidt periodiseringen endres, avhenger av om endringen er til fordel for den ansatte eller ikke. Dersom endringen ikke er til fordel for den ansatte, for eksempel dersom innvinningsperioden forlenges, skal selskapet ikke endre periodiseringen (IFRS 2.B44). Dersom det motsatte er tilfellet, og innvinningsperioden forkortes, skal opsjonen periodiseres over denne kortere perioden, og estimatet for hvor mange opsjoner som faktisk vil bli innvunnet, skal endres (IFRS 2.B43). Verdien av opsjonen vil imidlertid være uforandret, med mindre endringen i innvinningsperiode samtidig innebærer at utøvelses tidspunktet endres.

Endringer kan også være knyttet direkte til selve instrumentet, for eksempel endring av opsjonens utøvelseskurs eller forlengelse av opsjonens løpetid. Når det gjøres endringer i opsjonsordningen som påvirker verdien av opsjonene, skal selskapet måle effekten av endringen på opsjonenes verdi. Det er bare verdiendringen knyttet til selve endringen som skal regnskapsføres. Det er denne merverdien de ansatte mottar i tillegg til det de har fått fra før. Dagens verdi av opsjonene har de ansatte allerede fått, eller delvis innvunnet rett til. Dette innebærer at verdien av opsjonene må måles på det tidspunktet endringer skjer med nye og gamle betingelser. Normalt vil en slik endring medføre at opsjonene blir mer verdt. Endringer som medfører det motsatte, vil sjelden bli akseptert av de ansatte, med mindre de får dette kompensert på annen måte. Verdiøkningen på opsjonene skal periodiseres over innvinningsperioden i henhold til de nye betingelsene. Dersom det ikke er noen gjenstående innvinningsperiode, skal hele verdiendringen kostnadsføres

umiddelbart. Den opprinnelige verdien fra tildelingstidspunktet skal fortsatt periodiseres over den opprinnelige innvinningsperioden.

Teoriksempel 9.9: Endring av opsjonsordning med oppgjør i aksjer

- Samme som teoriksempel 9.3. Ved utgangen av år 2 har aksjekursen falt og utøvelseskursen endres samtidig som innvinningsperioden og utøvelsetidspunktet forlenges med ett år til år 4
- På endringspunktet er de opprinnelige opsjonene verdt kr 5, mens opsjonene med nye betingelser er verdt kr 8
- Selskapet forventer at 395 ansatte vil innvinne opsjonene i år 4
- Økt verdi av opsjonene på grunn av endringen er $(kr\ 8 - kr\ 5) \times 395\ ansatte \times 100\ opsjoner = 118\ 500$
- Denne verdien kostnadsføres over de 2 gjenværende årene: $118\ 500 / 2 = 59\ 250$
- For den opprinnelige ordningen er det ved utgangen av år 2 kostnadsført kr 395 000 (207 500 + 187 500). Gjenværende kostnadsføring etter opprinnelig ordning er derfor kr 197 500 (592 500 - 395 000)
- Årlig kostnad for år 3 blir derfor $197\ 500 + 59\ 250 = 256\ 750$, og for år 4 blir kostnaden 59 250
- Antall ansatte som faktisk innvinne opsjoner blir 395

År 1:	Opprinnelig kostnad	200 000	
	Endret estimat	-12 500	187 500
År 2:	Opprinnelig kostnad	187 500	
	Endret estimat år 2	10 000	
	Endret estimat tidligere år	10 000	207 500
År 3 kostnad			256 750
År 4 kostnad			59 250
Sum kostnad/EK			711 000

Den akkumulerte kostnaden i eksemplet består av verdien av den opprinnelige ordningen på kr 592 500 og verdiøkning knyttet til endringen av ordningen på kr 118 500.

Enkelte aksjebaserte ordninger kan endres fra «med oppgjør i aksjer» til «med oppgjør i kontanter». IFRS 2 har ikke spesifikke regler for slike endringer. Det er flere mulige løsninger for å regnskapsføre virkningen av denne endringen, og i mangel på klare regler på området må etter vårt syn to alternative løsninger aksepteres. Forskjellen på disse to alternativene omtales litt senere i dette kapitlet. Valgt løsning må anvendes konsistent for alle slike endringer. Begge de alternative løsningene vil gi en samlet kostnadsføring over tid som består av følgende:

- a. Virkelig verdi av den opprinnelige, egenkapitalbaserte ordningen, målt på tildelingsdagen
- b. Eventuell økning i virkelig verdi som følge av endring i ordningen

- c. Endring av virkelig verdi av forpliktelsen fra endringstidspunktet og frem til oppgjørstidspunktet

Ved endringen innregnes en forpliktelse i balansen. Den måles til virkelig verdi av forventet kontantoppgjør, målt på endringstidspunktet. Motposten føres direkte mot egenkapitalen, enten fullt ut (alternativ 1) eller delvis (alternativ 2). Under alternativ 2 vil føringen mot egenkapitalen begrenses til virkelig verdi av den opprinnelig egenkapitalbaserte ordningen. I den grad virkelig verdi av forpliktelsen (kontantbasert ordning) målt til virkelig verdi på endringstidspunktet, overstiger virkelig verdi av den opprinnelig egenkapitalbaserte ordningen, skal denne differansen innregnes i resultatet. På endringstidspunktet kostnadsføres den del av differansen som gjelder innvunnet del av ordningen. Resterende del av differansen periodiseres over gjenværende del av innvinningsperioden.

9.5.2 Endring i oppgjørsform fra kontantbasert til egenkapitalbasert

IFRS 2 gir spesifikk veiledning for regnskapsmessig behandling av endring av aksjebasert betalingsordning med kontant oppgjør til aksjebasert betalingsordning med oppgjør i egenkapital. Standarden krever at følgende fremgangsmåte anvendes (IFRS 2.B44A og B44B):

- a. Den nå egenkapitalbaserte ordningen måles på endringsdagen til virkelig av tildelte egenkapitalinstrumenter
- b. Den nå egenkapitalbaserte ordningen innregnes i egenkapitalen (i henhold til innvinning)
- c. Forpliktelsen innregnet i balansen per endringstidspunktet fraregnes og forskjellen mellom verdien av forpliktelsen som fraregnes og det beløpet som innregnes i egenkapitalen resultatføres

Dersom innvinningsperioden er forlenget eller kortet ned som et resultat av endringen, legges den oppdaterte innvinningsperioden til grunn for å fastsette det beløpet som etter punkt b) ovenfor innregnes i egenkapital. IFRS 2 sier også spesifikt at det kreves at B44A og B44B legges til grunn for aksjebaserte ordninger som er innvunnet. Disse kravene gjelder også dersom en kontantbasert ordning kanselleres eller gjøres opp og egenkapitalinstrumenter gis som en erstatning for den kansellerte eller oppgjorte ordningen. For å kunne regnskapsføres som en erstatning, må de nye egenkapitalinstrumentene være definert som dette på tildelingstidspunktet.

Teoriksempel 9.10: Endring av kontantbasert opsjonsordning som medfører endring til egenkapitalbasert

- Selskapet utsteder 100 kontantbaserte aksjeopsjoner til sine 10 ansatte under forutsetning at de blir i selskapet i 4 år
- Ved utgangen av år 1 har hver opsjon en verdi på 100. Ved utgangen av år 2 er verdien 120
- Ved slutten av år 2 kansellerer selskapet opsjonene og gir 100 nye egenkapitalbaserte aksjeopsjoner til de ansatte under forutsetning av at de blir i selskapet i 2 år til fra endringstidspunktet. Det forventes at alle ansatte vil innvinne opsjonene. Verdi per opsjon på tilde-lingstidspunktet er 132
- For år 1 og 2 innregner selskapet en kostnad knyttet til den aksjebaserte betalingen på 25 000 og 35 000 basert på virkelig verdi av opsjonene ved hver balansedag
- På endringsdagen regnskapsfører selskapet følgende

Endringsdag (utgang år 2):	Egenkapital (132 x 100 x 10 x 2/4)	66 000
	Fraregning forpliktelse (120 x 100 x 10 x 2/4)	60 000
	Resultat (kostnad)	6 000

9.5.3 Kansellering av opsjonsordning med oppgjør i aksjer

Regnskapsføring av en kansellering av opsjonsordningen skal gjennomføres enten det er selskapet eller motparten som kansellerer ordningen (IFRS 2.28).

Ved kansellering av en opsjonsordning anses hele ordningen for innvunnet på kanselleringstidspunktet. Normalt vil en opsjonsordning bare kanselleres dersom opsjonenes utøvelsespris er vesentlig høyere enn virkelig verdi av de underliggende aksjer (opsjonene er dypt «out-of-the-money»), eller dersom de ansatte får kompensert den kansellerte ordningen på annen måte, enten ved en ny opsjonsordning eller ved et kontantoppgjør. Er opsjonen dypt «out-of-the-money», vil den normalt ikke ha vesentlig verdi, og det spiller ingen rolle for de ansatte om opsjonsordningen kanselleres. Når den likevel kanselleres, foreligger det imidlertid ikke lenger noen presumpsjon om at de ansatte vil yte ekstra innsats for selskapet over ordningens opprinnelige løpetid, og derfor skal all gjenværende kostnadsføring skje på kanselleringstidspunktet (IFRS 2.28 a)).

Dersom de ansatte blir kompensert i form av kontanter eller andre eiendeler ved kanselleringen, skal dette anses for å være tilbakekjøp av egne aksjer for selskapet (IFRS 2.28 b)). Dette innebærer at kontantvederlaget regnskapsføres som en direkte reduksjon av egenkapitalen. Men dersom kontantvederlaget overstiger verdien av de kansellerte opsjonene på kanselleringstidspunktet, vil de ansatte være bedre stilt etter kanselleringen, og differansen blir å anse som en lønnskostnad.

Differansen mellom virkelig verdi av de kansellerte opsjonene på kansellerings-tidspunktet og kontantvederlaget skal derfor kostnadsføres ved kanselleringen.

Dersom en opsjonsordning kanselleres og erstattes med en ny ordning, vil dette anses som en endring av en eksisterende opsjonsordning. Regnskapsføringen skal reflektere dette og blir derfor som ved endringer i opsjonsordninger som beskrevet ovenfor. Verdiforskjellen mellom den gamle og den nye ordningen beregnes og periodiseres over den nye ordningens løpetid. Opprinnelig verdi for den gamle ordningen periodiseres i henhold til den opprinnelige ordningens innvinningsperiode. Å vurdere hvorvidt et selskap har etablert en ny opsjonsordning som erstatning for en ordning som kanselleres, eller om det har kansellert én ordningen, og deretter etablert en ny, uavhengig ordning, kan by på utfordringer i praksis.

Vurderingen av om en ny opsjonsordning er å anse som en erstatning av en tidligere ordning eller om det er en frittstående, ny ordning, vil i mange tilfeller være gjenstand for skjønn. Et utgangspunkt vil være å se på verdien av den opprinnelige ordningen i forhold til den nye. Dersom den gamle ordningens opsjoner har betydelig verdi, og denne ordningen kanselleres uten at de ansatte får annen kompensasjon enn den nye ordningen, kan dette tyde på at den nye ordningen er en erstatning for den gamle. Hvis den gamle ordningens opsjoner derimot er verdiløse, eller det gis et kontantvederlag som kompensasjon for den kansellerte ordningen, vil det være en indikasjon på at den nye ordningen ikke er en erstatning for den gamle. Er den gamle ordningens opsjoner verdiløse, vil ikke dette skillet gjøre noen forskjell for regnskapsføringen av den nye ordningen, ettersom verdiforskjellen mellom den gamle og den nye ordningen da vil være lik verdien av den nye ordningen. Det vil imidlertid kunne gi vesentlige forskjeller for behandlingen av den gamle ordningen dersom den opprinnelige verdien var betydelig, og det er en viss tid igjen av den opprinnelige innvinningsperioden. I slike tilfeller vil selskapene kunne redusere årets kostnad ved å hevde at den nye ordningen er en erstatning av den kansellerte ordningen, mot en tilsvarende høyere kostnad i de kommende årene. Tilsvarende kan selskapet øke kostnaden i endringsåret og redusere fremtidige kostnader, hvis det hevder at den nye ordningen ikke er en erstatning av den gamle. Dersom et selskap ikke identifiserer den nye ordningens opsjoner som erstatning for de kansellerte opsjonene, kan det ikke behandle den som en erstatningsordning, men må behandle dem som to separate opsjonsordninger, hvor den ene er kansellert og den andre er nyetablert (IFRS 2.28 c)).

Det er lagt til grunn at manglende oppfyllelse av ikke-innvinningsbetingelser ikke skal medføre en reversering av kostnaden. Brudd på ikke-innvinningsbetingelser skal som nevnt ovenfor i gitte situasjoner regnskapsmessig behandles som en kansellering av ordningen. Den regnskapsmessige behandlingen avhenger av

om noen av partene har kontroll med disse betingelsene eller ikke. Dersom motparten (den ansatte for eksempel) har kontroll over en ikke-innvinningsbetingelse (eksempelvis krav om månedlig innbetaling til sparing), og det foreligger brudd på denne betingelsen, skal dette regnskapsføres som en kansellering med umiddelbar kostnadsføring av de utgiftene knyttet til ordningen som ikke tidligere er regnskapsført (IFRS 2.28A). Samme løsning legges til grunn for brudd på ikke-innvinningsbetingelser som selskapet (arbeidsgiver) kontrollerer. Dersom det derimot foreligger brudd på ikke-innvinningsbetingelser som ingen av partene har kontroll over, skal den resterende delen av utgiftene knyttet til ordningen regnskapsføres over gjenværende del av innvinningsperioden (IFRS 2.21A).

9.5.4 Utøvelse av opsjonsordning med oppgjør i aksjer

Aksjebasert betaling med oppgjør i egenkapitalinstrumenter kostnadsføres over innvinningsperioden med motpost i egenkapital. Disse føringene ligger fast etter at ordningen er innvunnet. Utøvelse av en opsjonsordning med oppgjør i aksjer regnskapsføres som en egenkapitaltransaksjon. Dersom selskapet har kjøpt egne aksjer for å betjene ordningen, regnskapsføres utøvelsen som et salg av egne aksjer. Dersom selskapet utsteder nye aksjer i forbindelse med utøvelsen, regnskapsføres aksjeutstedelsen som en hvilken som helst aksjeutstedelse. Økning i innskutt egenkapital vil i begge tilfeller være lik det den ansatte betaler for aksjene (utøvelsespris).

9.6 Noteopplysninger

Bruk av aksjebasert betaling innbefatter til dels omfattende krav til noteopplysninger dersom aksjebasert betaling er vesentlig for regnskapet. IAS 24 og regnskapslovens §§ 7-31 og 7-31b (for store foretak) stiller også krav om opplysninger om godtgjørelse til ledende ansatte. § 7-31 stiller krav om opplysninger om kompensasjon til daglig leder og styreleder, mens § 7-31b stiller krav om opplysninger separat for hver enkelt i ledergruppen.

Noteopplysningskravene i IFRS 2 inneholder tre hovedprinsipper, som de mer spesifikke noteopplysningskravene er basert på. IFRS 2 krever at selskapet gir informasjon som gjør at leseren kan forstå art og omfang av aksjebasert betaling i perioden (IFRS 2.44). Det skal gis en beskrivelse av hver type avtale om aksjebasert betaling som har eksistert i perioden inkludert betingelser for innvinning og oppgjørsform (egenkapital eller kontanter). Informasjonen kan aggregeres for like typer av ordninger, med mindre separate opplysninger om den enkelte ordning er påkrevet for å oppfylle de generelle kravene. Det skal opplyses om utøvelsespris (veid snitt) for opsjoner utestående ved periodens begynnelse og slutt samt for

opsjoner tildelt, gått tapt, utøvd og utløpt i perioden. En slik avstemming bør vise alle endringer inkludert endringer som følger av endringer ordninger og avtaler, for eksempel som følge av periodens utbytter og endringer i antall utestående aksjer som har påvirket antall utestående opsjoner. For opsjoner som er utøvd i løpet av perioden skal det opplyses om den veide gjennomsnittlige aksjekursen på utøvelses tidspunktet. Dersom opsjoner ble utøvd på regelmessig grunnlag gjennom hele perioden, kan selskapet isteden opplyse om den veide gjennomsnittlige aksjekursen i perioden. For aksjeopsjoner som er utestående ved utløpet av perioden skal det opplyses om intervall for utøvelseskurser og veid gjennomsnittlig gjenværende kontraktsperiode. Dersom dette intervallet er stort skal det deles opp for en vurdering av antallet av og tidsplanen for tilleggsaksjer som kan bli utstedt, samt kontantene som kan bli mottatt ved utøvelse.

Det skal gis opplysninger om hvordan virkelig verdi av mottatt vare eller tjeneste (arbeidsinnsats) er fastsatt. Dette vil innebære opplysninger om verdien er basert på virkelig verdi av avgitte egenkapitalinstrumenter eller mottatte varer og tjenester. I de tilfeller verdien er basert på avgitte egenkapitalinstrumenter skal det opplyses om verdsettelsesmodell (for eksempel Black & Scholes), samt de viktigste variablene som hensyntas. Her vil det være naturlig å ta utgangspunkt i de variablene IFRS 2 krever at som et minimum skal hensyntas. Som vi har kommentert i kapittel 9.4 om måling, har volatiliteten stor betydning for verdsettelsen. Dette er også den variabelen ved måling som krever mest skjønn for å fastsette, og det kan i enkelte tilfeller være naturlig å opplyse om hvordan denne er fastsatt.

Praksiseksempel 9.3 Opplysninger om sentrale forutsetninger i målingen av aksjebasert betalingsordning

Tietoevry Oyj opplyser i sitt årsregnskap for 2022 om at det er benyttet en Monte-Carlo-modell i målingen av den virkelige verdien av instrumentene som er tildelt i en aksjebasert betalingsordning. Videre opplyser selskapet at det løpende måler den virkelige verdien av arbeidsgiveravgift. Selskapet opplyser også om de sentrale forutsetningene som er lagt til grunn i målingen av egenkapitalinstrumentene.

Assumptions made in determining the fair value of Tietoevry's Share-based incentive plans

For Performance Share Plans and Restricted Share Plans, the fair value has been determined at grant using the fair value of the company share as of the grant date and expected dividends, market-based performance metric outcome probability is estimated using Monte-Carlo simulation.

The fair value of social costs settled in cash are remeasured at each reporting date until settlement.

For share plan grants made in 2022, the fair value of the part recognised into equity has been determined at grant date using the following assumptions. The part recognised into liability is based on the share price at the end of the reporting period:

- Share price at grant: EUR 24.86
- Expected dividends: EUR 4.32
- Risk-free interest rate: 0.52%
- Expected volatility (historical daily observations over corresponding maturity): 26.0%
- Contractual life: 2.7 years
- Fair value at grant: EUR 13.97
- Share price at year-end: EUR 26.52

Kilde: Tietoevry Oyj 2022, utdrag fra note 8.

I tillegg skal det opplyses om hvordan avtalene om aksjebasert betaling har påvirket periodens resultat og selskapets finansielle stilling.

Etter regnskapslovens §§ 7-31 og 7-31b skal opplysninger om aksjebasert betaling minst inneholde en beskrivelse av på hvilken måte utviklingen av verdien til aksjene eller egenkapitalbevisene i selskapet eller i andre selskaper i samme konsern, har påvirket beregningen av den godtgjørelsen som er utbetalt til ledende ansatte i regnskapsåret. For avtaler om aksjeverdibaserte godtgjørelser som ikke er avsluttet ved regnskapsårets slutt skal det opplyses om avtalens løpetid og det skal gis en beskrivelse av på hvilken måte det er avtalt at utviklingen i aksjenes verdi vil påvirke beregningen av fremtidige utbetalinger.

For aksjeverdibaserte godtgjørelser som utelukkende gjelder utdeling av aksjer, egenkapitalbevis eller opsjoner, skal det istedenfor opplysninger som nevnt ovenfor gis opplysninger som er nokså lik de opplysningene som kreves av IFRS 2 for å forstå art og omfang av avtaler om aksjebasert betaling i perioden.